

Zo leer je kinderen (lezen en) spellen!

Hoe leren taalmethodes kinderen spellen? Hoe kan het beter? In dit artikel wordt een spellingdidactiek beschreven waarbij kinderen leren woorden of woorddelen te ordenen in 'mapjes'. Leerlingen en leerkracht reflecteren samen op spelling, zodat er spellingbewustzijn kan ontstaan.

Auteur: José Schraven

Wat is spelling?

Spelling is een technische vaardigheid, waarbij het gaat om het foutloos (leren) schrijven. Spelling is geen logisch geheel, maar bestaat uit een aantal afspraken, die na verloop van tijd ook weer een herziening krijgen. Het doel van het spellingonderwijs is om kinderen te leren woorden om te zetten in correcte schriftbeelden. Deze vaardigheid kent geen enkele speelruimte. Het is goed of fout: aan een boom zitten geen 'taken' maar 'takken' en 'bomen' in het bos schrijf je niet als 'bommen'.

Methodes

In Nederland heeft een taalmethode meestal een aparte spellingleerlijn. De spellingmethode bestaat uit een eigen handleiding, werkboekjes en aanvullende materialen. De meeste methodes hanteren een indeling in *luisterwoorden*, *weetwoorden*, *regelwoorden* en *analogiewoorden*. Daarbinnen valt dan weer een aantal verschillende soorten woorden. Welke soort woorden bij een bepaalde groep hoort, blijkt niet eenduidig te zijn. De ene methode deelt ze anders in dan de andere methode. Bijvoorbeeld: de voorvoegsels staan in de ene methode bij *luisterwoorden* (*Taaljournaal*) en in een andere methode bij *analogiewoorden* (*Taalactief*).

Ordening

Het lees-spellingonderwijs onderscheidt een klankzuivere en niet-klankzuivere periode. Het lees-spellingonderwijs start in de methodes met de klankzuivere periode. De kinderen leren tijdens deze fase woorden te lezen en te schrijven

“Het doel van het spellingonderwijs is om kinderen te leren woorden om te zetten in correcte schriftbeelden.”

waar alleen maar een eenduidige klanktekenkoppeling bij nodig is. Vervolgens wordt overgegaan naar een fase waarin die eenduidige klanktekenkoppeling niet meer opgaat. Je mag niet meer letterlijk opschrijven wat je hoort. Dat is de niet-klankzuivere periode.

De niet-klankzuivere woorden kunnen geordend worden op overeenkomstige schrijfwijze. In deze periode leren kinderen bijvoorbeeld dat /eeuw/ en /ieuw/ viertekenklanken zijn en wat ze moeten doen om dergelijke woorden goed te kunnen schrijven. Omdat ze de /u/ niet horen, schrijven ze hem ook niet op. Zo hebben we de kinderen opgevoed. Wat je hoort schrijf je op... Ook de niet-klankzuivere periode vraagt om een heldere, 'sobere' instructie voor kinderen. 'Denk bij het schrijven aan de /u/'. Deze instructie moet bovendien voortdurend herhaald worden.

Hetzelfde geldt voor /aai/, /ooi/ en /oei/. Het is een drietekenklank en daar hoort een regel bij om hem goed te schrijven. Dat is 'je hoort een 'j', MAAR je schrijft een 'i'. Je hoort iets wat je niet mag schrijven of je hoort iets niet wat je wèl moet schrijven. Onduidelijke regels als 'strooi schrijf je net als 'mooi', of 'ik heb hiervoor een regel geleerd en schrijf daarom het woord niet verkeerd' is allemaal ballast, omdat het kind dan nog niet weet hoe 'strooi' geschreven moet worden. In de praktijk blijkt dat het ordenen van woorden op overeenkomstige schrijfwijze (categorie) en vervolgens aan deze categorie een eenduidige regel of denkwijze

koppelen, voor kinderen veel makkelijker en logischer te hanteren is. Kinderen leren de woorden of woorddelen te ordenen en in een 'mapje' te plaatsen. De ordening van woorden of woorddelen in een mapje (categorie) is eigenlijk een denksysteem. De leerkracht stelt aan kinderen dan vragen als: "Waar hoort het woord(deel) bij? Hoe moet je denken?" Zo leren de kinderen samen met de leerkracht te reflecteren op hun spelling en ontstaat er een spellingbewustzijn. Dat zal echter nooit kunnen zonder goede instructie en inoefening.

Werkboekjes

Een vaardigheid gaat het beste vooruit als de oefening zo dicht mogelijk tegen die vaardigheid aanligt. We zien echter dat leerlingen in de werkboekjes van methodes meestal woordjes moeten invullen die al op die bladzijde staan of een deel van een woord moeten invullen dat boven de oefening staat zoals: 'ng', 'nk', 'cht' of 'gt'. Dat is overschrijven. Ze leren niet de woorden uit het hoofd op te schrijven, terwijl dat juist het doel van spellingonderwijs is. Daardoor leren de kinderen te weinig actief nadenken en levert dit minder resultaat op.

Een ander nadeel aan de oefeningen in de huidige methodes is dat deze vaak erg geïsoleerd zijn. De eerder aangeleerde categorieën worden zo te weinig herhaald waardoor de informatie weer wegzakt. De methodes worden veel effectiever als er ook een dagelijks inoefendictiee wordt

“Voor het geven van een goede instructie en inoefening van spelling is het belangrijk dat leerkrachten gedegen kennis hebben van het spellingsysteem.”

gemaakt met daarin alle aangeleerde categorieën. De methodes oefenen vaak maar een beperkte tijd met een bepaalde categorie. Bij technieken is bekend dat de vaardigheid achteruitgaat als je deze niet meer herhaalt. Dat geldt ook voor eerder aangeleerde categorieën die niet meer herhaald worden. De ervaring leert dat wanneer tijdens de spellingles de ordening en regels telkens hardop verwoord worden (herhaling) het Nederlandse spellingsysteem er beter inslijpt en er een spellingbewustzijn groeit. Door deze dagelijkse herhaling heeft de leerkracht ook een veel beter zicht op de prestaties van de kinderen en kan hij of zij dan ook snel bijsturen.

Opleiding en begeleiding

Voor het geven van een goede instructie en inoefening van spelling is het belangrijk dat leerkrachten gedegen kennis hebben van het spellingsysteem. Hierin speelt de initiële opleiding en ook de onderwijsbegeleiding een belangrijke rol. Dit vraagt ook een goede kennis van opleiders en begeleiders (onderwijsadviseurs). Als je zelf iets niet goed begrijpt, is het moeilijk aan een ander uit te leggen.

Opleiders en onderwijsadviseurs moeten niet te veel aandacht schenken aan allerlei werkvormen, maar in eerste instantie aan de professionele basiskennis van de

(toekomstige) leerkracht ten aanzien van de didactiek. Allerlei verhandelingen over dyslexie hebben geen prioriteit. Wel is het belangrijk de (toekomstige) leerkracht duidelijk te maken hoe de opbouw van het Nederlands van makkelijk naar moeilijk er uit ziet. Welke ordening kennen we en hoe geven we daar instructie op? De instructie moet gericht zijn op het voorkomen van fouten, op preventie dus. Deze didactische kennis is onontbeerlijk om onterechte dyslexieverklaringen te voorkomen. Hierbij pleit ik er ook voor om de eerder genoemde indeling in luister- weet- regel- en analogiewoorden te laten vervallen. Het is ook belangrijk de samenhang tussen lezen en spellen aan (toekomstige) leerkrachten uit te leggen. Kinderen kunnen eerder alle aangeboden woorden lezen dan schrijven. Het is belangrijk dat de student of leerkracht leert dat je bij het lezen de naam van de categorie moet noemen, zodat er een ‘mapje’ met die betreffende woorden aangemaakt wordt. Behalve het leren ontsleutelen van de woorden bij het lezen, gebruikt de leerkracht de naam van de categorie als ‘voorschotbenadering’ voor de spelling. De kinderen leren daarbij ook de categorie in een tekst te herkennen. Op deze manier worden de kinderen al gevoelig gemaakt voor de kenmerken van een categorie. Als de categorie later bij spelling geleerd wordt, hoeft de leerkracht alleen instructie over de schrijfwijze c.q. regel te geven.

Door in de initiële opleiding, bij nascholing en begeleiding veel meer nadruk op de didactiek te leggen, kunnen veel problemen in de dagelijkse lespraktijk voorkomen worden. De leerkrachten krijgen dan een professioneel denkkader om zo kritisch naar methodes, aanvullende materialen en toetsen te kijken en op basis daarvan effectief spellingonderwijs te geven.

José Schraven is gespecialiseerd in lees-spellingonderwijs en auteur van de methodiek Zo leer je kinderen lezen en spellen.